

מוסף

ל"ז מוסף כבכל הקהלות, אין כאלדינו⁴, וא"א ק"י אחר אין כאלודינו⁵, רק תכף אומרי' שיר (החייחוד) [הייחוד]⁹, מרם שאומרים תהילי', ואומרים אנעים זמירות¹¹,

הגהות

[מחבר התוספת]

אין מזכירין נשמות, וכן בשבת שמברכין החודש אין מזכירין בו נשמות²² (ה). בשני ההפסקות שבחודש אדר מזכירין נשמות²³ (ק).

מוסף כבכל הקהלות. החזן מתחיל (ה)[ב]שבת משרתיו ובי"ט כבודו, בשבת ויחון ובי"ט ממקומו, ובשבת והוא ישמיענו ובי"ט אחד¹ הוא אלהינו (ל"י).

למוסף בשבת ח"מ משרתיו [] ובי"ט כבודו מל[א], בשבת ויחון עם ובי"ט ממקומו [], בשבת והוא ישמיענו [] ובי"ט אחד¹ הוא² (חות יאיר).

קדיש האחרון שאחר מוסף מחוייב החזן לנגן, בשבת שהולדות יוצאות מבית הלידה לבית הכנסת, בניגון יפה³ (ל"י).

וא"א ק"י אחר אין כאלודינו. באשכנז ק"י⁶, ואח"כ תילי⁷ וש"ה⁸ וק"י. ובקצת מקומו מקדימי' ש"ה⁹ (חות יאיר).

כך המנהג פה¹⁰ (חות יאיר).

נמחק בכתה"י: א"א ק"י אחר אין כאלודינו רק תכף (ב).

[מחבר התוספת]

אשכנז אומרים אין כאלדינו בשבתות ויו"ט ולא בימי חול, ע"י סדור ר"ש מגרמייזא, ס"י עא והע' המהדיר שם; דרכי משה או"ח ס"י קל"ג אות ד'.⁵ במקור חיים (בכרך), ס"י קל"ב סעי' ב' העיר על כך: "כתב ב"ח סוף סימן קל"ג בשם רש"ל [שו"ת מהרש"ל, סו"ס ס"ד] דבמקום שאין אומרים קדיש אחר אין כאלדינו ופיטום הקטורת, כגון פה ק"ק וורמיישא, אין צריך לומר ברייתא דת"ח מרכים שלום". ועי"ש קיצור הלכות ס"י רפ"ו.⁶ קדיש יתום ולא דרבנן, כן במנהגי ק"ק פיורדא ס"י ו'; דברי קהלת, עמ' 75; סדר עבודת ישראל, עמ' 247.⁷ בחול אמרו תהילים קודם התפילה, ע"י לעיל ס"י ג', ו'. אולם בשבת נהגו ברוב הקהילות לאמר תהילים אחר התפילה, כי שלא יעברו זמן ק"ש, וגם כי אמירת תהילים היא להבריה המקטרגים, ובשבת אין צורך בזה. ע"י מקור חיים (בכרך), ס"י א' סעי' ט'; קיצור של"ה, מס' חולין, דיני אמן; מנהגי ק"ק פיורדא, ס"י ו'; דברי קהלת, עמ' 76; מנהגי ק"ק מגנצא, עמ' 3.⁸ דומיא דחול שמקדימים תהילים לשירים. ראה לעיל ס"י ו'.⁹ כדי להסמיך שיר היחוד לתפילה. כדרך שמסמיכים אותו לתפילה לפניו בחול, מסמיכים אותו לאחריה בשבת. השוה להלן ס"י ק"מ הע' 49.¹⁰ כלומר, המנהג פה וורמיישא הוא כמנהג קצת מקומות.¹¹ אנעים זמירות אמרו

קס"ב; מנהגי ק"ק פיורדא, ס"י ו'.²² ראה להלן ס"י קנ"א.²³ להלן ס"י רי"ג. בהגהה.²⁴ וכן בכ"י רי"ל קירכום, דף קסב, ב; מקור חיים, שם, וס"י קמ"ז סעי' א', מערבות וכו' דק"ק וורמיישא, דף מד טור א. ועי"ש דפי' ז, א ומה, א. סימן לו

1. מנהג פשוט באשכנז בכל הדורות, וכן נמצא בכל סדוריה וספרי מנהגיה, שאומרים בקדושת מוסף "אחד הוא אלדינו". וכתוב בסידור חסידי אשכנז (סידור רבנו שלמה מגרמייזא) עמ' קעז: "ויש שאין אומרים אחד, ומביאים טעם לדבריהם דמשמע אם יאמרו אחד הוא אלקיננו, כלומר האחד הוא אלקיננו, כשתי רשויות הוא משמע. והבל הוא". ועי"ש מג"א, ריש ס"י רפ"ו.² סדר התחלת ניגוני הקדושה בשבת ויו"ט נמצא גם בכ"י רי"ל קירכום, דפי' מה, ב וקסא, ב. ביי"ט היה הש"ץ מאריך מאוד לנגן, כמו שנראה מדבריו במקור חיים ס"י ס"ו סעי' ג': "נראה דאין איסור להפסיק בד"ת כשהש"ץ מנגן מתי תמלוך או והוא ישמיענו ... וכן ראיתי א"א ז"ל שונה משניות בע"פ כדרכו, בעת ההיא". אבל בשבתות נאסר לנגן, כפי שנמצא בתקנות ק"ק וורמיישא משנת תי"א, הגהה בשולי ס"י ל"ג: "החזן הקבוע לא ינגן שום ניגון בשבת ... ואל ינגן נקדש ונעריצך כלל".³ כן להלן ס"י רפ"ח (א) בהגהה.⁴ לפי מנהג

ואח"כ תכף תהילי⁷. וא"א ק"י בין שיר הייחוד לתהילים¹². לעולם בסיום תהילי' אומר' שיר מזמור לאסף¹³ והפסוקים האשימם וכו' עד בטנים ושקדים¹⁴, ואח"כ ק"י, ואח"כ משניות¹⁵. מנהג מילה ונשואין בשבת תמצא כל אחד במקומו אי"ה במנהגי מילה ונשואין, לקמן בסי' רלה ובסי' רמד.

ל"ח משרת¹ השמש מקדים מעט לצאת מבית הכנסת אחרי הקדושה של מוסף, ומוציא הקדרות ששפתו אתמול מהתנור², ובאות הבתולות מכל בית ובית ומביא קדירותה לביתה.

ל"ט אם יש אכל תוך שבעה, אז בסיום ק"י אחר התהילים יוצא ראשון מב"ה, והאבילים כולם אחריו, ויושבין בצד פתח החיצון של חצר הכנסת על האצטבא. אבל של ז' יושב ראשון, סמוך לפתח, והאבילים אחרים בצד האבל, זה בצד זה, עד שישבו כולם. גם כל הבעלי בתים יוצאין מב"ה ויושבין על האצטבאות שבחצר הכנסת מכל צד, והרב יוצא אחרון ויושב בצד פתח, ופניו נגד פני האבל של ז' היושב נגדו בצד פתח החיצון דלעיל, ואז תכף האבל של ז' עומד ראשון ויוצא לביתו, וכל האבילי'

הגהות

אם יש אבל תוך שבעה. מת ביום א' ונקבר ביום א', אין עושין לו שורה בשבת שלאחריו, כי כבר כלו ז' שלו קודם מוסף¹ (ה).

אבל תוך שבעה. אבל תוך שבעה במנחה בשבת, אם הוא בקיץ בזמן שאומרים פרקי אבות², אסור לאבל לומר פרקי אבות, כי כמו שאסור ללמוד כך אסור לו לומר פרקים³. וכן היה נוהג הר' מאיר פרנס, ובנו חורגו הר"ר איצק, ובנו הר"ר משה, במיתת אשת הר"ר מאיר, מרים ז"ל. [כן הורה הרב מהר"ר שמשון⁴ (ק)], וכן הורו הרב דק"ק ורנקבורט⁵, והרב דק"ק המילבורג⁶, והרב דק"ק מנהיי⁷

שמנהג השורה הוא דוקא בדלא כלו ז' בו ביום. ועי' רמ"א יו"ד סי' שצ"ה סעי' א', שאין המנהג לנחם האבלים ביום האחרון של השבעה, והאבלים עצמם נהגו באבילות רק שעה על היום. (לדעת הרמ"א עצמו ראוי לנהוג באבילות עד אחר יציאה מביה"כ, אולם עי' ט"ז יו"ד סי' ת"ב ס"ק ד', גבי שבת, דמעיין הדין פקעה האבילות קודם קרה"ת). 2. ראה להלן סי' צ"ב. 3. כן בכף החיים, סי' רצ"ב ס"ק כ"ד. מתוך שנתעוררה השאלה דוקא גבי פרקי אבות נראה לכאורה שהיה פשוט להם להיתר לומר את קטעי הלימוד של כמה מדליקין, קרבנות, איזהו מקומן ופיטום הקטורת, מפני שהללו הם מסדר היום שכל אדם אומרם, עי' מג"א סי' נ' סעי' א' ונו"כ שם. משא"כ פרקי אבות שהם לימוד מיוחד במקצת שבתות השנה, מפסח עד י"ז בתמוז. וע"ע פתחי תשובה יו"ד סי' שפ"ד סעי' ב'; משנ"ב סי' תקנ"ד ס"ק ז'; ר"צ כהן, בין פסח לשבועות, עמ' קנג-קנד. 4. ר' משה שמשון בכרך, אב"ד וורמיישא. 5. ר' מנחם מנדל בס. 6. ר' יצחק

רק בשבת, עי' לעיל סי' ר'. 12. ראה לעיל סי' ו', שלא אמרו קדיש בין תהילים לשיר הייחוד, ועי' בהערה 9 שם תמיהת המקור חיים על כך. והמנהג בשבת שלפנינו נכון לדעת כו"ע. 13. בקהילות פולין וקצת קהילות אשכנז לא אמרו שיר מזמור לאסף בימים שאין בהם אמירת תחנון, אולם בקהילות אשכנז העיקריות אמרוהו אפילו בשבתות וימים טובים. עי' נוהג כצאן יוסף, עמ' רנ; דברי קהלת, עמ' 76; מנהגי ק"ק מגנצא, עמ' 4; סדר עבודת ישראל, עמ' 251. 14. עי' לעיל סי' י"ב. 15. בימי חול למדו משניור אחר ערבית, עי' לעיל סי' כ"ה, ולהלן סי' רס"ב. והשוה מנהג ספרד ללמוד משניות אחר שחרית שבת, כפי המובא בטור או"ח סי' רפ"ו.

סימן לח

1. בכתה"י הראשון נוספה המילה "משרת" מאוחר יותר. 2. ראה לעיל סי' כ"ז.

סימן לט

1. וכן במקור חיים (בכרך), קיצור הלכות, סי' רפ"ז